

Ülkelerin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçerken ilk olarak denedikleri sanayi sektörü genel olarak un sanayi olup, ülkemizin de başlangıcından beri özel sektör tarafından geliştirilen bu sektörü, içinde bulunduğumuz dönemde ülke gereksiniminin üç katı kadar kapasiteye, uluslararası düzeyde teknolojik gelişim ve bilgi birikimi ile deneyime sahip bir sanayi kolumuz olmuştur.

Un sanayimiz tarım politikaları ile ve özelde buğday politikaları ile şekillenmiş olup, ucuz ekmek için devletin buğday tahsisi verdiği dönemlerden aşırı rekabet ortamında ürün çeşitlenmesine, ihracata yönelen bir sektöre geçmiştir. Tahsis dönemlerinde devlet eli ile aşırı kazançlar nedeni ile un fabrikaları sayısı ve kapasitelerinde patlama yaşanmış ve daha sonra da makine sanayinin gelişimi ile kolaylaşan un fabrikası kurulumu sonucu bugünkü atıl kapasitelere ulaşılmıştır. Dünya un ticaretinin buğday eşdeğeri yıllık 8 milyon ton civarında iken bizim atıl kapasitemiz bu değer üç katı kadardır.

Gelişmiş ülkelerde de benzer durumlar yaşanmış ve un fabrikaları önce sayı olarak artmış, daha sonra ise sayıları azalarak birim kapasiteleri büyümüş ve gurup işletmelere dönülerek yüzde doksanların üzerinde kapasite kullanımı gerçekleşmiştir. Belirli oranda kapasite fazlalığı rekabeti tüketici çıkarına düzenlerken, ülkemizdeki durum, kaynaklarımızın heba edilmesi düzeyine varmıştır.

Un sanayicileri derneği tarafından yapılan araştırmada ülkemizde 1091 adet un fabrikası tespit edilmiş ve bunların kurulu kapasitelerinin 36 milyon ton/yıllık buğday işleme kapasitesine ulaştığı hesaplanmıştır.

	BÖLGE	SAYI	YÜZDE
1	MARMARA BÖLGESİ	239	22
2	EGE BÖLGESİ	104	10
3	AKDENİZ BÖLGESİ	75	7
4	İÇ ANADOLU BÖLGESİ	335	30
5	KARADENİZ BÖLGESİ	139	13
6	DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	53	5
7	GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	146	13
	TOPLAM UN FABRİKASI	1091	100

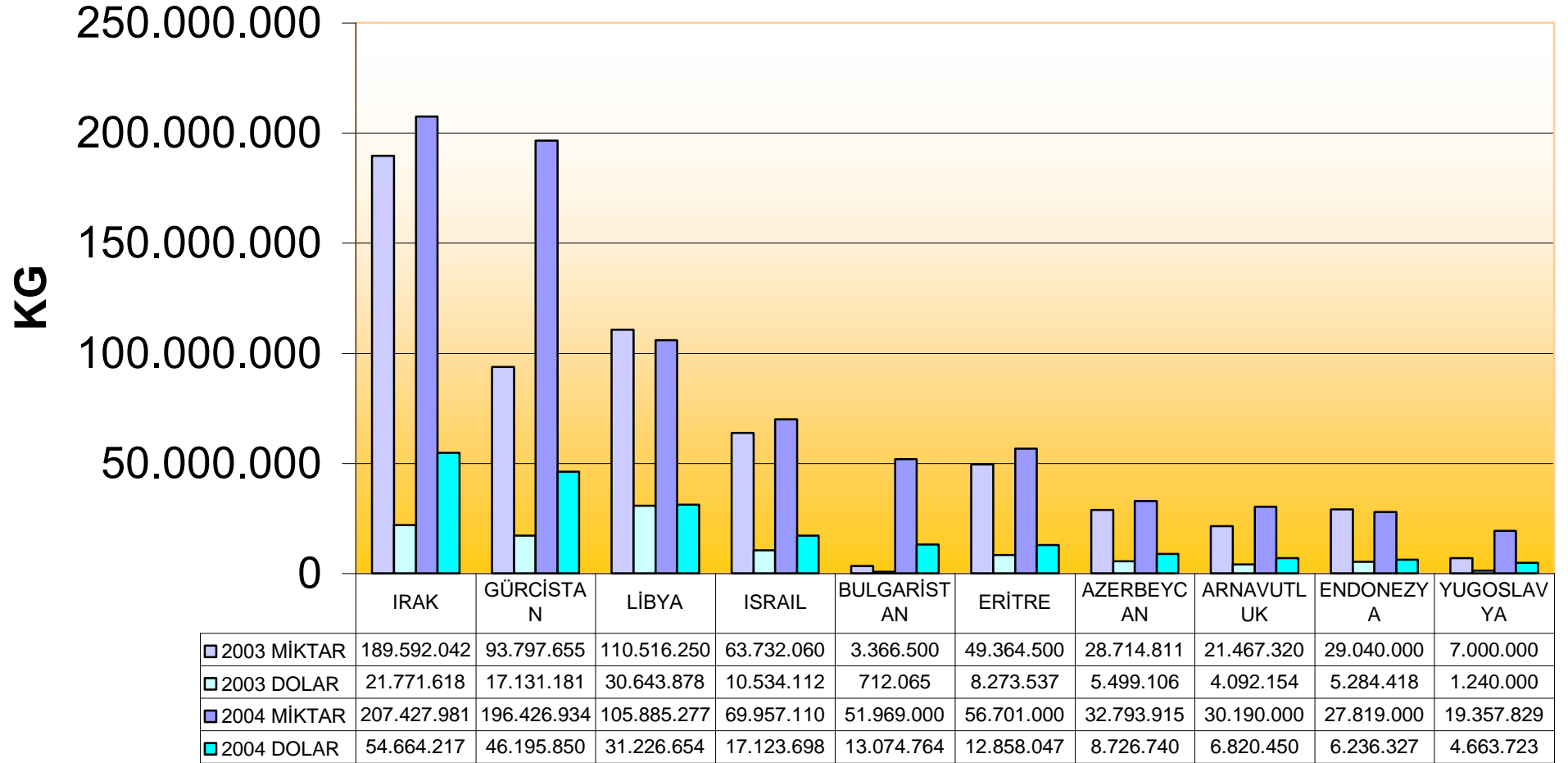
UN SANAYİ YAPISI : Un sanayimiz teknolojik yapısı gelişmiştir. Atıl kapasitenin artması fabrika kurmayı ve kapasite arttırmayı engelleyici yasaklar ile önlenemez. Ekonomik gidiş ile, kayıt dışı verimsiz çalışan işletmelere verilen prim önlendikçe ve kapasite kullanımı yüksek, teknolojik gelişmiş, insan sağlığı ve gıda güvenilirliğine önem veren kuruluşlara prim sağlayan sistem yerleştikçe, gelişmiş ülkelerde yaşanan süreç ülkemizde de olacaktır.

Ülkemizde Buğday-Un Üretimi ve Tüketimi

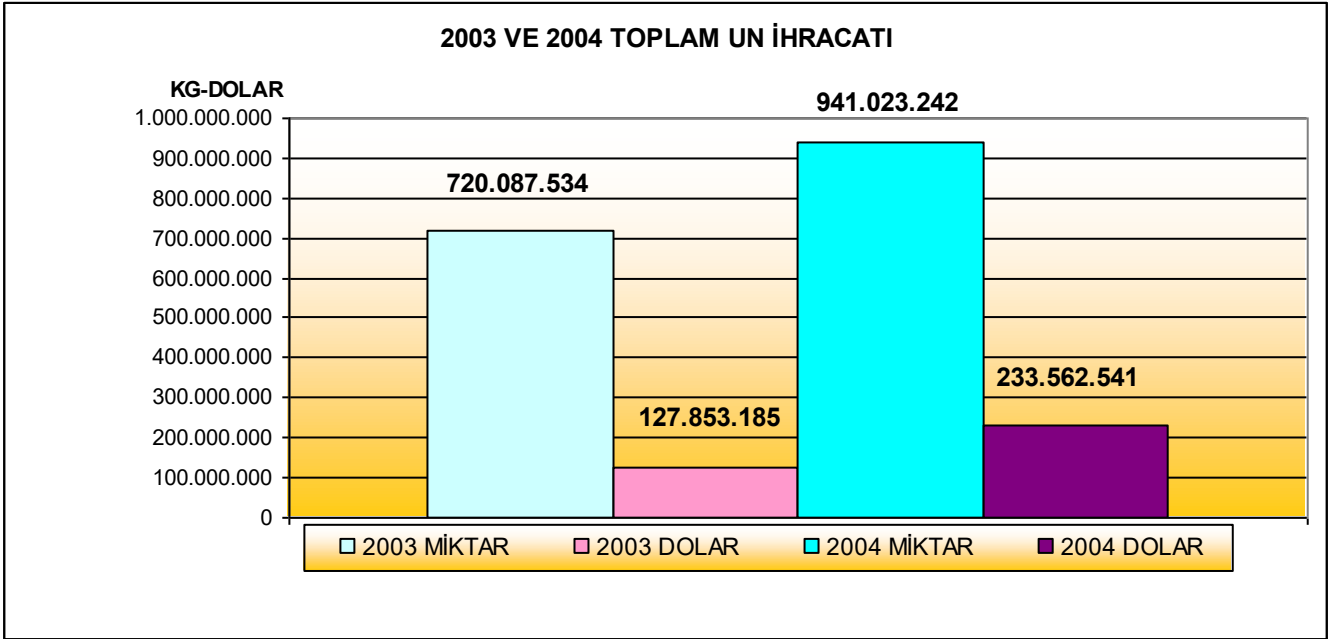
	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00	2000/01
				000 Ha						
Ekilen alan	9.630	9.600	9.800	9.800	9.400	9.350	9.340	9.400	9.380	9.400
				Kg/Ha						
Verim	2.118	2.010	2.143	1.786	1.915	1.979	2.002	2.234	1.919	2.234
ARZ				000 ton						
Üretim	20.400	19.300	21.000	17.500	18.000	18.500	18.700	21.000	18.000	21.000
Kayıp ve ziyan	3.509	3.320	3.612	3.010	3.096	3.182	3.216	3.423	2.934	3.423
Net üretim	16.891	15.980	17.388	14.490	14.904	15.318	15.484	17.577	15.066	17.577
İthalat /b	238	907	731	501	2.303	2.223	1.500	2.002	1.472	500
Başlangıç stokları	4.900	1.885	1.440	3.247	955	2.461	3.204	3.205	4.217	2.397
Toplam arz	22.029	18.772	19.559	18.238	18.162	20.002	20.188	22.784	20.755	20.474
KULLANIM				000 ton						
Gıda	11.831	12.066	12.289	12.511	12.728	12.647	12.835	13.026	13.220	13.417
Tohum	1.728	1.764	1.764	1.692	1.683	1.681	1.680	1.692	1.688	1.692
Yem	1.100	1.042	1.107	995	1.000	1.100	1.150	1.100	1.100	1.200
Toplam yurtiçi kullanım	14.659	14.872	15.160	15.198	15.411	15.428	15.665	15.818	16.008	16.309
İhracat /b	5.486	2.460	1.152	2.086	1.187	1.370	2.115	2.749	2.350	1.850
Toplam kullanım	20.145	17.332	16.312	17.284	16.598	16.798	17.780	18.567	18.358	18.159
31 Mayıs Stokları				000 ton						
Toplam	1.885	1.440	3.247	955	1.563	3.204	2.408	4.217	2.397	2.315
TMO stokları	2.017	446	1.685	338	533	448	1450	1.750	2.325	1.785
				%						
Stok-kullanım oranı	9,36	8,31	19,91	5,52	9,42	19,1	13,5	22,7	13,1	15,6

	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
ARZ				TAHMİN
Üretim	19.000	19,500	19,500	21,500
Net üretim	15.903	16,322	16,500	18,500
İthalat /b	803	1,000	1,200	1,000
Başlangıç stokları	2.465	1,673	1,600	1,532
Toplam arz	19.178	18,994	19,300	21,032
KULLANIM				
Gıda	13.617	13,820	14,000	13,561
Tohum	1.688	1,674	1,600	1,800
Yem	1.300	1,200	800	1,500
Toplam yurtiçi kullanım	16.605	16,694	16,400	16,861
İhracat	900	733	1,400	2,000
Toplam kullanım	17.505	17,427	17,800	18,861
31 Mayıs Stokları				
Toplam	1.673	1,567	1,532	2,171
TMO stokları	1.516	1,083	900	1,000
Diğer stoklar	157	484	632	1,171
Stok-kullanım oranı	9,6	9,0	11,86	11,51

2003 VE 2004 UN İHRACATINDA İLK ON ÜLKE

ORTA ANADOLU İHRACATÇILAR BİRLİĞİ VERİLERİNDEN HAZIRLANMIŞTIR.

KAYNAK : OAİB

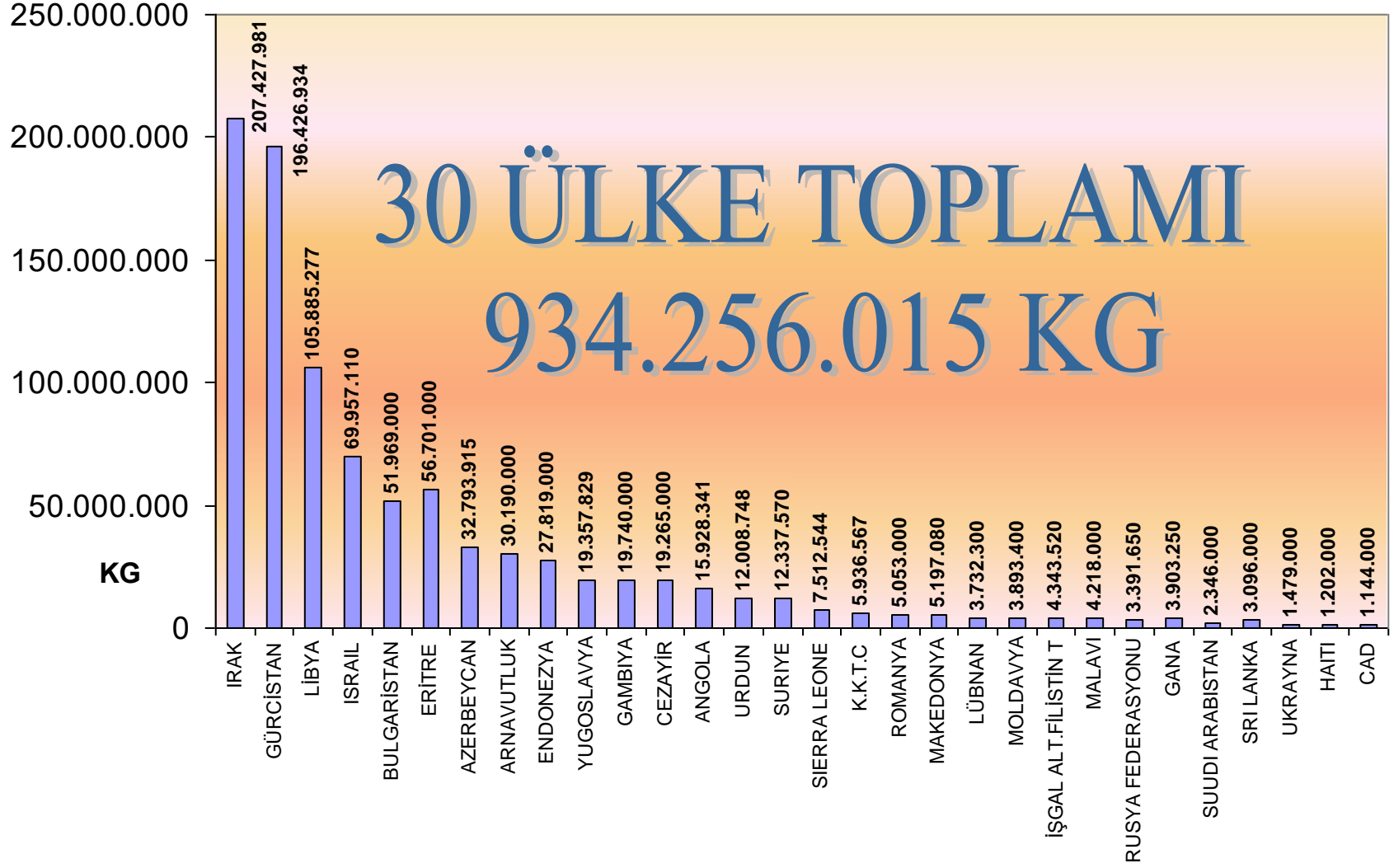
UN İHRACATININ GELİŞİMİ

1992 – 2001 takvim yılları ihracatçı birlikleri verilerine göre ortalama 235.7 dolardan 4 milyon 462 bin ton un ihracatı karşılığı 1 milyar 52 milyon döviz girişi sağlanmış, aynı dönemde tonu ortalama 105,5 dolardan 11 milyon 528 bin ton buğday ihracatı yapılarak 1 milyar 215 milyon dolar girdi sağlanmıştır. Son on yılın buğday ve un ithalat durumunda ise tonu 165.1 dolardan 1 milyar 950 milyon dolarlık 11 milyon 815 bin ton buğday ithalatı, ve tonu 278,3 dolardan 1 milyon 340 bin dolarlık sadece dört bin ton un ithalatı yapılmıştır. Bu unların da katkı içeren özel unlar olduğu bilinmektedir

1992-2001 Un ihracatımızın en çok yapıldığı ülkeler sırası ile Irak, Azerbaycan , Gürcistan, Libya ve Cezayir'dir. Bu ülkeler dışında bazıları numune alma bazında da olsa 85 ülkeye un ihracatı yapılmış, on bin tonun üzerinde ise 29 ülke un alıcısı olmuştur.

1992 – 2001 On yılın toplamında ise buğday ve un dış ticaretinden net döviz girdisi olarak 315 bin 909 dolar fazla verilmiş, yapılan ithalatlar ile bazı senelerde yurt içi ihtiyacı bazı senelerde ise ihracat için kaliteli buğday ihtiyacı karşılanmıştır. Miktar bazında ve unun buğday eş değeri göz önüne alındığında buğday ithalat ihracat dengemiz on yılda (1992-2001) 5 milyon 656 bin ton lehimize fazlalık vermektedir. On yıl ortalamasında un sektörümüz yıllık 446 bin ton un ihracatı ile yaparken 2001 takvim yılında ihracatımız 371 bin ton seviyelerinde kalmıştır. (Bu değerlere bir kısım özel fatura ihracatları dahil değildir.)

2004 TAKVİM YILI (+1000 TON) UN İHRAÇ ÜLKELERİ

DIŞ TİCARETTE DURUM:

İhracatçı Birlikleri verilerine göre; 2004 takvim yılında 941 bin ton un ihracatı ile rekor kırılmıştır. 74 randıman esasına göre bu ihracatın buğday eşdeğeri 1 milyon 272 bin tondur. 2003 yılında ortalama un ihraç fiyatımız 178 dolar/ton iken 2004 takvim yılı ortalaması 248 dolar/ton olmuştur. 2004 yılında ihracat yapılan ilk otuz ülkeye 2003'e göre miktar bazında %39, ortalama fiyat bazında %23 artış sağlanmıştır. 2003 ve 2004 yıllarında bazıları numune bazında bile olsa un ihracatı yapılan ülke sayısı 89'dur. 2004 takvim yılında ihracat yapılan ilk on ülke sırası ile Irak, Gürcistan, Libya, İsrail, Eritre, Bulgaristan, Azerbaycan, Arnavutluk, Endonezya ve Gambiya'dır. Irak'a 207 bin ton, Gürcistan'a 196 bin ton Libya'ya 107 bin ton ihracat yapılmıştır. İhracatın toplam dolar değeri 234 milyon dolardır. 2004 yılında 15 ülkeye 10.000 tonun, 30 ülkeye 1.000 tonun üzerinde ihracat yapılmıştır. Ortalama un ihraç fiyatımız 248 dolar/ton olmaktadır. İhracattaki olumlu gelişme büyük ölçüde TMO'nun uyguladığı dünya fiyatlarından buğday satma politikasından kaynaklanmaktadır. Un sanayimizin istediği sadece ve sadece rakipleri ile aynı fiyat ve kalitede hammadde temini olup, süne mücadelesinde başarılı olunması ile birlikte kendi buğdayımız ile un ihracatımız da hız kazanmış, hasadın başladığı 2004 Haziran ayı sonrasındaki ihracatlar kendi buğdayımız ile yapılmıştır. Ancak , kaliteli buğdaya iyi fiyat uygulamasının serbest piyasa koşullarında artarak devam etmesi için, ülkemizin devamlı olarak bir miktar kaliteli buğday ithalatına ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacın karşılanmasında Avrupa Birliği ve Romanya ile yapılmış taviz antlaşmaları sonucunda tespit edilen kotalar ve, gümrük vergisi ödenerek buğday ithali için kontrol belgesi verilmemektedir. Gümrük vergisi oranları ve minimum kalite değerleri gerçekçi bir şekilde devamlı olarak ayarlanmalı ithalat ve ihracat dengelenmelidir. Gerekirse Avrupa Birliği'nde olduğu gibi ithal buğday kotaları oluşturulmalıdır. Kontrol belgeleri sağlık ve kalite sorunları dışında engel olarak kullanılmamalıdır. Geçmiş yıllarda taviz anlaşmaları kapsamında gümrüksüz ithal edilecek buğday kotaları, Toprak Mahsulleri Ofisine verilmiş ve bir kısım ithalat gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu buğday kotaları tekrar serbest piyasa koşullarında özel sektöre bırakılmalı, TMO ithalat yapacak ise kotalar dışında ithalat yapılmalıdır.

TARIM POLİTİKALARI :

Un sektöründe dünyada belli bir büyüklüğe sahip olan Türkiye' nin gelecek yıllara ilişkin tarım politikaları nasıl olmalıdır. Bu amaçla yaptığımız incelemede Un Sanayicileri Derneği geleceğe ilişkin perspektifi şöyle çizmektedir:

“ Türkiye'yi bir Terminal ülke olarak görmek istiyoruz. İthalat ve ihracat dünya fiyatları ile paralel olarak düzenli ve kolay bir şekilde yapılabilmesi, girişimci ve dinamik Türk insanı tarım ürünleri ve bunlardan elde edilen işlenmiş ürünler ve

sanayi ürünleri dünya ticaretinde söz sahibi olmalıdır. Devlet ihracat desteği ile değil, üreticisini doğrudan destekleme ile dengeleri sağlamalıdır. Buğday politikalarında serbest ticaret ortamı borsaların gelişmesi ile mümkün olacaktır. Bu gün spot işlemlerde önemli başarılar elde eden borsalarımız Vadeli işlemler ve lisanslı depoculuk konusunda da desteklenmeli ve bir an önce vadeli pazara işlerlik kazandırılmalıdır. Arazi toplulaştırılması, tohumculuk, zirai mücadele gibi konularda ne yapılacağı bilinmekte, ancak uygulama zaman almaktadır. Özel sektör ve üreticinin katılması ile yapılan Süne mücadelesi örnek oluşturmali, ekonomik tedbirler ile ülke çıkarına yönlendirmeler yapılmalıdır.

BUĞDAY POLİTİKALARI :

Doğrudan gelir desteği sisteminin müstahsil makbuzu karşılığında ve tohumluk belgesi karşılığında ödenmesi olumlu bir gelişmedir. DGD ödemeleri ürün bazında ve mutlaka mali belge karşılığında ödenmeye devam edilmelidir. Buğdayın kayıt altına alınması ülke ekonomisi için ve un sanayinde haksız rekabetin önlenmesi için çok önemlidir. Buğday ihracatı değil de un ihracatının yapılması yönündeki uygulamalar taviz verilmeden uygulanmalıdır. Un ihracatında kendi buğdayımızın kullanılabilmesi için TMO'nun uyguladığı, un ihracatçılara dünya fiyatlarından buğday satma sistemi son yılda ihracatımıza dünya ile rekabet etme fırsatı getirdiği gibi hem ihracatımız artmış ve hem de TMO'nun stokları ucuz buğday yerine katma değeri yüksek un olarak değerlendirilmiştir. 2004 hasadından sonra ihracatımız için buğday ithalatı durdurulmuş ve kendi buğdayımız ile un ihracatı yapma olanağı sağlanmıştır. Un sanayimizin tek isteği dünya fiyatlarından ham madde teminidir. Olumlu politikaların uygulanmasına devam edildiği sürece dinamik ve kapasitesi, teknolojisi ile dünya çapındaki un sanayimiz ihracatta yeni rekorlar kırmaya devam edecektir. İç piyasada ise TMO regülasyon görevini yaparken üretici buğdayının belli bir seviyenin altında fiyata satılmasını önlemekte, ancak belirli dönemlerde kaliteli buğdaylar için üst fiyat sınırı oluşturulamadığı için aşırı fiyat dalgalanmaları oluşmaktadır. Buğday taban fiyatı olduğu gibi tavan fiyatının da belirlenmesi için borsalarda vadeli fiyatların oluşmasından önceki dönemde dünya fiyatları ile dengeyi sağlayacak gümrük vergileri ile ithalat kapısı her zaman açık olmalıdır. Gümrük vergisi oranları özel sektöründe görüşleri alınarak süratli ve uyumlu bir şekilde tespit edilerek, gerekirse Avrupa Birliğinde olduğu gibi lisans sistemi ile sanayiciye her zaman kaliteli buğday ihtiyacını karşılayacak ortam yaratılmalıdır. Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü kontrol belgesi tarife dışı engel olarak kullanılmamalıdır. Bu belge sadece halk sağlığı ve ülke bitki yapısını koruyacak önlemler için kullanılmalıdır.

TOPRAK MAHSÜLLERİ OFİSİ :

TMO'nun müdahale kuruluşu olarak görevine devam etmesi düşüncesi bile fazla abartılmamalıdır. Merkez Bankası da döviz için müdahale kuruluşudur, ancak piyasa hareketlerine aşırı müdahaleye hiçbir kuruluşun gücü yetmez. Buğday

alan ve bundan gelir elde eden tüccar ve sanayici karaborsacı anlamında spekülör olarak suçlanacağına, gerçek spekülörlerle borsa sistemine destek verilmelidir. Vadeli işlem ve opsiyon borsasının kurulması ve ürün ihtisas borsaları ile ilgili yasal düzenlemelerin tamamlanması büyük bir şans olarak değerlendirilmeli, toplumsal katılımın sağlanması ve bu piyasalara işlerlik kazandırılması için çaba sarf edilmelidir. Kaliteli buğdaya iyi fiyat verilmesi, tohumculuk, zirai mücadele ve verimlilik artışı sorunları çözümünün kilit noktası olup, TMO tarafından yapılabilecek bir görev değildir. TMO yeniden yapılanmasında çok önemli bir ülkesel varlığımız olan depo kapasitesi ve kurum varlıkları en verimli şekilde kullanılmalı ve gerçek ticarete yerini alarak ülke hazinesine yük olmadan üretici ve tüketici dengelerini koruyacak etkinliğe kavuşturulmalıdır. TMO uluslararası pazarda da yerini almalı ürün fazlalığını değerlendirmeli küresel pazardaki imkanları da en iyi şekilde değerlendirmelidir. Örnek olarak yakın coğrafyamızda buğday pazarlama sıkıntısı çeken ülkeler için terminal görevini yapmalıdır. Üretimleri uygun olduğunda Kazakistan Ukrayna gibi ülkelerin buğdayları alınarak hem iç pazara hem de uluslar arası pazara sunulmalıdır.

BORSA SİSTEMİ :

Spot borsaların yapılanması gelişmekte olup, bu gelişme akılcı ekonomik tedbirlerle desteklenmelidir. Zirai mahsul stopaj oranları borsa salonlarındaki alış verişlerde düşük tutulmalı, salon dışı borsa tescilleri bu kapsamdan çıkarılarak borsalar tescilden gelir elde eden kuruluşlar değil gerçek alış verişin yapıldığı kuruluşlar haline getirilmelidir. Un ve kepek gibi, işlenmiş tarım ürünleri ve sanayi ürünleri borsa işlem kotasyonlarından çıkarılmalıdır. Vadeli işlemlerin başlaması ile hem sanayicimiz geleceği daha iyi görerek risk yönetimini çok daha sağlıklı yapabilecek ve hem de aşırı fiyat dalgalanmaları önlenecektir. Ülke olarak da birikimlerini değerlendirmelerinde halkımıza değişik bir alternatif sunulacak, birikimler tarım kesiminin finansmanında kullanılacaktır.

UN SANAYİMİZ VE AVRUPA BİRLİĞİ :

Un sanayimiz teknolojik yapısı gelişmiştir. Atıl kapasitenin artması engelleyici yasaklar ile önlenemez. Ekonomik gidiş ile, kayıt dışı verimsiz çalışan işletmelere verilen prim önlendikçe ve kapasite kullanımı yüksek, teknolojik gelişmiş, insan sağlığı ve gıda güvenilirliğine önem veren kuruluşlara prim sağlayan sistem yerleştikçe, gelişmiş ülkelerde yaşanan süreç ülkemizde de olacaktır. Avrupa Birliği sürecinde un sanayimiz yüksek rekabet şansı olan ender sanayi kollarından biridir. Dünya un ticaretinde AB ülkeleri toplamının un ihracatından sonra ikinci en fazla un ihracatı yapan ülke olmamız rekabet şansımızı doğrulamaktadır. Üyelik süreci içinde Avrupa Birliği Tarım Politikalarında da değişiklikler olacak, yeni katılmış diğer ülkeler ile birlikte

uyum için tedbirler alınacaktır. Buğday üretim kapasitemiz ve un sanayimizin bugünkü durumu bu uyumu kolaylaştıracak düzeydedir.

KÜRESEL REKABET VE İHRACAT :

Un sanayimiz rakipleri ile aynı fiyat ve kalite düzeyinde hammadde temin edebildiğinde ihracatını artıracak birikime sahiptir. Dünya un ticaretinin yarısından fazlasını sağlayan Avrupa Birliği ülkelerinden destekler dışında geri kaldığımız bir konu yoktur. Ancak un sanayimizin dengeleri açısından çok önemli olan ihracat, atıl kapasitemizin değerlendirilmesi için tam bir çözüm olamaz. Dünya ticaret örgütü anlaşmaları ile tarım ürünleri destekleri ve fiyatları ile ülkeler arasındaki farklar denge bulana kadar , buğday yerine un ihracatının desteklenmesi akılcıdır. Dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan ihracatlar iç piyasa dengelerini bozmayacak şekilde devam ettirilmelidir. TMO stokları yeterli olduğunda mutlaka dünya fiyatlarından ihraç kayıtlı buğday verilmeli, mümkün olduğu kadar ithal buğdayla değil de kendi buğdayımızla un ihracatı teşvik edilmelidir.